
BIMILENARUL LUI OVIDIU

LA PONTUS EUXINUS

DE

EUSEBIU CAMILAR

I

Evocarea este prietena și ajutoarea de căpetenie a oricărui om care are de deșteptat umbre. Fără sprijinul ei, poate n-ar fi existat artă și istorie, iar faptele, care constituie biografia umanității, ar fi pierit, anonime gorgane în întinderea infinită a timpului.

Cred că dacă am privi lumea numai prin unghiul trecerii necontenite, lucrurile ar căpăta o poezie de o tristețe și de o grandoare cosmică. Detunând un munte, vedem cum s-au suprapus straturile și ne gândim cum pe fiecare strat s-au suprapus potopuri de lumină, ploi și frunze, căzute în miliarde de anotimpuri. Epocile sînt mai trecătoare ca o clipire din geană, iar sbaterile care la vremea lor au însemnat rîvnă spre soare și aer, mai scurte ca un suspin.

Mai înainte cu un miliard de nopți, pe stratul de piatră aflat tocmai în adîncul muntelui, au trecut pașii faunelor ce nu mai sînt, au alunecat rîfuri, și s-au zbuciumat colburile furtunilor. Toate se amestecă și încremesc supunîndu-se liniștii celei mari, dar poezia e singura lucire fără stingere; ea va trăi pînă ce umerii munților colosali vor coborî la nivelul pitic al umerilor omenesți.

Poezia lui Publius Ovidius Naso a intrat în fluviul etern al poeziei universale, și odată cu ea a intrat în istorie și poporul român, prin strămoșii lui, geții de la Pontus Euxinus. Publius Ovidius Naso a trăit și a adormit între păstorii noștri din adîncul vremurilor, pulberea trupului său firav s-a amestecat cu pulberea pămînturilor noastre. Același Aevilon sălbatic, care pe vremea lui reteza turnurile Tomisului, bate și azi, cînd se

stîrnesc furtunile pe ariile întunecate ale Pontului Euxin. Dacă ne cunoaştem mai bine începutul spiţei, o datorăm şi lui Publius Ovidius Naso, care a notat şi a oglindit viaţa strămoşilor noştri din Sciţia Minor, în imagini plastice magistrale. Sărbătorirea aceasta e o cunună a recunoştinţei noastre, pe fruntea lui, care în ultimii ani ai vieţii a cunoscut numai cununile tristeţii, şi în locul cuvintelor calde, numai hohotele de rîs ale sarmaţilor şi iasigilor, şi numai zăngănitul armelor.

Lui Publius Ovidius Naso, care a fost izgonit de acasă şi a gemut atît, cîntînd cele mai zguduitoare simţăminte umane, îi durăm sălaş de aur în inimile noastre. Strănepoţii geţilor pe care el i-a cîntat, calcă cu sfială pulberea de la Pontus Euxinus, căci în firele ei minuscule s-a amestecat pulberea chinuită a poetului nefericit. Ar trebui să ne ducem să eulegem roua pontică, pe năframe pure de borangic, căci am eulege lacrimile sfinte ale nefericitului. Spiritele marilor poeţi reînvie, mai strălucitoare, din generaţie în generaţie, şi vor reînvia necontenit, pînă la stingerea definitivă a tuturor ciclurilor.

II

În anul VIII al timpurilor noastre, într-o zi de sfîrşit de toamnă, pe ariile Pontului Euxin, în dreptul cetăţii Tomis, s-a arătat o navă. Pe o astfel de vreme, Pontul Euxin era plin de ceţuri şi bîntuit de furtuni premergătoare iernii. Flotele neguţătorilor elini se trăgeau către adăposturi, la Apollonia, Odesson sau Messambria, aşteptînd primăvara, cu liniştirea apelor şi cu întoarcerea cocorilor din Libia. Nava arătată în zare venea din sud, dinspre Callatis, şi poate din porturile depărtate ale Eladei sau Asiei. Cu cit se apropia, pe ţărm se adunau păstori sarmaţi îmbrăcaţi în plăci de fier, daci şi geţi îmbrăcaţi în cojoace, neguţători greci cu ochii mari, negri. Mai cu seamă sarmaţii duhneau a vin, rîdeau în hohote. Dar au tăcut toţi, cînd nava s-a apropiat de-a binelea. Au văzut la proră o imagine a zeiţei Minerva, cu scut şi sandale aurite şi cu pletele blonde, aşa cum şi-a închipuit-o bătrînul Homer. Îndată, au coborît pe ţărm cîţiva legionari romani, apoi un bărbat înalt, supt la faţă, palid şi neînchipuit de trist. După ce s-a uitat la strînsura omenească, la cetatea cu poarta deschisă, prin care se vedeau stradele pline de o mulţime peştriţă şi se zăreau coloane şi acoperişuri de temple, după ce s-a uitat pe rînd şi la sarmaţii pietroşi, şi la geţi, şi la greci, străinul şi-a mai întors o dată privirea spre ariile Pontului Euxin, şi-a acoperit faţa cu mîinile, apoi a izbucnit în lacrimi. Soldaţii îl priveau păstrînd o tăcere respectuoasă. După aceea, pesemne, un centurion l-a poftit printr-un semn din mîină, către poarta cetăţii.

— Cine-i? Ce se întîmplă cu omul acesta? — întrebau privitorii, însă soldaţii tăceau. Străinul s-a întors să mai vadă nava cu imaginea

Minervei, și a văzut-o pentru ultima dată, așa cum avea s-o descrie mai târziu :

*Călătoresc pe-o navă, mă-nstrăinez, sperînd,
Să fiu pe-aceeași navă, spre țară, în curînd...
La proră, e pictată, căci protectoare i-i,
Minerva cea cu cască și bucle aurii...*

Îndată s-a aflat că străinul e cetățean roman, că îl cheamă Publius Ovidius, și că asupra capului său căzuse înalta urgie imperială...

În timp ce Ovidius sta pironit în poarta cetății, uitîndu-se din ce în ce mai trist spre cîmpiile mării, comandantul Tomisului i se închina cu respect, poftindu-l în cetate, căci îl luase în primire, de la soldați, după litera edictului. Apoi, foarte repede după aceea, poarta către mare s-a închis, nu s-a mai văzut nici nava, nici drumul întunecos al cețurilor. Ovidius sta în fața unei căsuțe simple și sărăcăcioase, și în timp ce comandantul cetății îl poftea să intre, el auzea oameni grăind într-o limbă ciudată, în care, uneori, recunoștea cuvinte și fragmente de o muzicalitate amintind elina. Hotărît, își da seama în cele dintîi clipe, că aici, la Tomis, nu se va putea înțelege deocamdată cu nimeni, decît doar prin semne. Cîți ani va trebui să trăiască printre acești barbari? Ce fel de oameni erau ei? Deznădejdea îi era așa de puternică, încît nu-și putea aduna gîndurile. Cum a intrat în locuință, s-a așezat într-un colț și a izbucnit de-a binelea în lacrimi. Comandantul cetății plecase. Publius Ovidius avea simțămîntul că intrase de viu în acest mormînt rece, aflat atît de departe în Barbaria, dincolo de munții Haemus, marginea relativă a lumii civilizate. Auzea afară pe strade larma trecătorilor, rîsete puternice, strigăte, tînguirea vîntului, și mai departe, zbuciumul mării. Se lăsa încet noaptea peste semînțiile pletoase abia pomenite în istoriile lui Herodot, și care uneori năvăleau spre sud, ispitite de strălucirea și bogățiile imperiului.

Doar cu cîteva săptămîni în urmă, Publius Ovidius era unul din cei mai alintați oameni ai Romei. Talentul lui excepțional îi dăduse aură de împărat al poeziei, iar averea îi îngăduia să trăiască împărătește. În grădina lui din vecinătatea Capitoliului, se desfășurau ospățuri și simpozioane, amintind, poate, marile nopți platoniene. Cununi și mirezme de verbină, stoluri de sclave dănțuitoare, cîntărețe din harpă, toate încununate de uriașul farmec al poemelor, în timp ce luna se arată la creasta Capitoliului, parcă din geneza Metamorfozelor. Avusese parte să trăiască într-o vreme de aur dominată de luminoasa figură a lui Augustus, prietenul, protectorul și părintele poezilor. Celebrul împărat îl poftise de mult în preajma sa, să-i împodobească și el domnia, alături de atîtea alte valori artistice.

În toamna anului VIII, într-o noapte, s-au auzit pe stradă pașii surzi ai unei gărzi pretoriene. Un pumn greu a bătut curînd în poarta casei lui Publius Ovidius. Nu mult după aceea, marele poet sta împietrit și alb de spaimă, ascultînd edictul imperial. Încă înainte de a se zări de ziuă, trebuia să părăsească Roma, pentru totdeauna. Iată cum descrie el noaptea aceea neuitată și îngrozitoare :

*Cînd mi-amintesc de noaptea grozavă de demult,
Sînt cum mă copleșește al plînsului tumult,
Potopitoare lacrimi se scurg șirag, șirag...
Atunci eu părăsit-am pe veci al Romei prag.
Trecuse miezul nopții, cînd, peste casa mea,
Ca trăsnetul, edictul imperial cădea...
Cînd mi-am venit în fire, priveam în jur, apoi :
Din mulții mei prieteni au fost rămas doar doi,
Și nu găseam cuvinte să-i mîngîi, să-i implor,
Plecăm pe totdeauna spre Scîția Minor !
Soția, disperată, întîi cu piatra sta,
Copila mea, departe în Africa era.
Plîngeau cu toți ai casei în hohot, în delir,
Mă petreceau ai casei cu toți, la cîmîtir...
Potopitoare lacrimi curgeau, șirag, șirag.
Lăsăm pe totdeauna al casei mele prag.
Ca la căderea Troiei în casa mea era.
Și luna peste Roma urca și lumina.
Nu mai erau pe uliți nici trecătorii rari.
Mîna pe ceruri luna superbii telegari,
Și m-am întors spre luna de aur, să mă-nchin,
Apoi spre Capitoliul cu casa mea vecin ;
„Îngăduiți-mi astăzi, ca în trecute dați,
Să vă slăvesc, lăcașuri, eterne zeități,
Îngăduiți-mi astăzi, ai Romei Lari și Mani,
Să vă înalț cîntare, voi zeilor romani !
De strălucirea voastră departe eu voi sta !
Eternități de-a rîndul să străluciți așa !”
Mîna pe ceruri luna superbii telegari.
Soția mea, spre ceruri plîngea cu lacrimi mari,
Și sta îngenunchiată și se ruga gemînd,
Și săruta soția altarele, pe rînd,
I s-auzea în casă suspinul disperat.
Și se ruga cu părul pe umeri revărsat...*

Locul exilului era această cetate aproape fabuloasă, Tomisul, pomenit în legendele Argonauților. Deci, cum s-a arătat luceafărul de ziuă, Publius Ovidius a pornit spre Brindisium, unde s-a suit pe o navă, să înfrunte marea în furtună spre Grecia, spre Asia, și spre ținta finală, Tomisul mitic. Nava,

„Plutea încaripată, pe valuri de argint,
 Când eu am părăsit-o în Golful Corint,
 Și mă rugam, spre țarmii necunoscuți, străini,
 Să fie apărată de zeii paladini,
 Cu bine să străbată întinsu-n lung și-n lat,
 Furtunile zborșite și vîntu-nvolburat,
 Spre geticele ape să-i fie drumul lin,
 Cu bine să străbată întinsul Euxin...
 Călătorea într-una spre nesfîrșitul Pont,
 Și rătăcind o vreme prin Marea Helespont,
 Atins-a țărnul Troiei, croind un drum spumos,
 Dar a cotit la stînga spre țara lui Imbros,
 Și a atins carena, mai greu, mai greu trudind,
 Pămîntul Samotrace, la țărnul din Zerind...
 Încetiniți austrul cel mînios, voi, zei,
 Când va pătrunde nava în stînci la Cyanei,
 Prin Thynias străbată fluidele cărări,
 Cetatea lui Apollo să i s-arate-n zări,
 Înalte metereze să vadă-n Anhiat,
 Messambria, Odesson, lucească-n țărmi, pe deal,
 Iească-se departe și alte cetățui,
 Cu numele lui Bachus, spre preamărirea lui,
 Iească-se și alte cetății de zid, sub cari,
 Coloni din Alcatoia și-au pus pribegii lari...

Iată cum descrie o furtună :

„Mi-a mai rămas tărie să vă implor din zări,
 Voi zei ai înălțimii și-ai neguroasei Mări,
 Spre nava sbuciumată să pogoriți veghind,
 În coaste să n-o bată furtuna bubuind...
 Pe negrul drum al Mării, îngrozitor, străin,
 Nu-ndepliniți pedeapsa cezarului divin!
 Îi osîndeau, adese, pe oameni, niște zei,—
 Alți zei veneau, sub scuturi să-i ocrotească ei!
 Era-mpotriva Troiei străvechiului Mulciber,
 Dar o cruța Apollo cel luminos, din cer;
 Cîndva, Athena blondă în contra ei tuna,
 Dar Venus prea frumoasa sub scut o apăra!
 Junona, pe Eneias îl și credea pierdut,
 Dar Venus prea frumoasa îl apăra sub scut!
 De nu-l păzea Minerva în alte vremi adînci,
 Neptunus, pe Ulysse îl sfărîma de stînci;
 Așa și noi, prin timpuri îndepărtate de ei,
 Vă implorăm, ai Mării, și-ai Înălțimii zei...

Pe lungul drum al Mării de vînturi răscolit,
 Cuvîntul rugii mele se pierde-n nesfîrșit!
 Vă chem, voi zei ai Mării, din zori și pînă-n zori,
 Pînă-mi răsar pe față șiroaie de sudori,

Și stropii mari de ploaie încep a șiroi,
Cînd vîntul Notus vine vuind din Miază-Zi,
Și îmi întoarce glasul și strigătul spre zei,
Nîcîcînd să nu ajungă, sfîșietor, la ei...
Și se zborșește coama grozavei vijelii,
Și poate-o să atingă și astrele-n tării...
Sub zbulcîm crește valul cît munții uncori,
Zborșiți se-nalță munții și înpăimîntători!
Și din văzduhuri munții în stropi amari se cern,
Și cad pînă-n adîncul cel negru din Infern...
Și cum mă uit departe în larg, văd îngrozit,
Cum numai cer și ape se-ntind în înfînit,
Cum între cer și ape, într-un cumplit frămînt,
Din val în val alcargă nestăvilitul vînt,
Și vine cu o groază de valuri împrejur,
Din Răsăritul roșu sălbatecul Eur,
Și cînd mi-acopăr fața de vijelii răpus,
Zefirul rece vine urlînd de la Apus,
Și de sub Ursa Mare pornește glacial,
Pe suprafața Mării și vîntul Boreal,
Și rugă disperată spre voi, o, zei, îndrept,
Cînd luptă Borealul cu Notus, piept la piept...
Și nava e o frunză zvîrlită-n înfînit.
Se uită-n noaptea Mării cîrmaciul îngrozit.
Și cîrma nu ascultă de nici un meșteșug.
Și valuri mari cît munții sub vînturi fug, și fug...

Cîmpii se-ntind pe ape și munți necunoscuți.
Sîntem în noaptea Mării pe veșnicii pierduți.
Îi leagănă furtuna pe deznădăjduți.
Privim în noaptea Mării cu ochii îngroziți.
Și cum răcnesc spre ceruri, voi zeilor trufași,
Furtuna-mi bate-n față cu pumnii uriași,
Și cum răcnesc spre ceruri în deznădejdea grea,
Amară apa morții pătrunde-n gura mea...
O zei, pămînt și ape, de-acu-ma bun rămas!
Exilul doar, mi-l plînge soția mea, acas...
Nu știe cum, pe-o navă, prin negrele vîltori,
Pătrund în gura morții de zeci de mii de ori...
Vă mulțumesc, voi ceruri întunecoase, zei,
Că n-au urcat pe nava aceasta pașii Ei,
Nefericire mie, sălbatece vîltori!
Mi-a hărăzit Fortuna să pier de două ori,
De bucurie altă viață aș avea,
Că nu s-abate astăzi pericolul spre Ea...

Dar iată că lumina s-a arătat, brăzdînd
Adîncul întuneric și Marea fremătînd!
S-a liniștit furtuna. Pieriră munții grei.
Nu mai bătea în navă cu tunetele ei,

Precum balista bate în zidurile tari.
Cădeau pe puncte stropii din ce în ce mai rari.
Veneau domoale valuri acum, spre nava grea.
Din unsprezece, unul mai tare se izbea.
Curînd în zări lumina a prins a străluci.
Nu mă-ngrozește moartea ci felul de-a muri!
O binecuvîntare e moartea mea, oricînd,
Dar cum să pier pe apa printre furtuni gemînd?
Îi pizmuiesc atîta pe oamenii ce pier,
Sau urmăriți de soartă, sau doborîți sub fier,
Nefericiți pier alții și mai îngrozitor,
Dar pot avea norocul să doarmă-n țara lor,
Deplînsi la cimitire, de-ai lor părinți și frați.
Îngrozitor pier alții de-ai Mării pești mîncăți...
Să spun: mi se cuvine să pier, de mai de ori!
Dar sînt pe nava asta atîția călători!
Ce-s vinovați, furtună, toți oamenii acești,
Să piară-n noaptea Mării și înghițiți de pești?
Oprîți-vă mînia acestei răz_b unări,
O, zei ai Înălțimii și ai neguroasei Mări,
Vă strig, dar ce vă pasă, o zei? Port în zadar
Ca pe-un păcat, mînia divinului cezar,
Vă strig, dar ce vă pasă că sînt pe-aici pierdut,
Că merg pe Mări departe înspre necunoscut?
O, zei ai Înălțimii și-ai neguroasei Mări,
De v-ați pleca spre mine cu sfintele-ndreptări,
Ar suspina de jale și cel ce m-a proscris,
El însuși s-ar convinge că nu pot fi ucis...
N-ar fi avut nevoie de-al vostru ajutor,
De mă zvîrlea în fluviul Infernului să mor,
Și sîngele să-mi ceară putea, altfel, oricînd,
Nu să mi-l vadă astăzi așa de crud curgînd!
Nu-mi geme conștiința sub nici o vină grea!
Vă rog, voi zei, priviți-mi nenorocirea mea,
Scăpați-mă! Dați lumii dintr-un prea sfînt îndemn,
Un om cu fruntea prinsă de negrul morții semn!
Și totuși, zei ai Mării și-ai cerului, ce-o fi,
Cînd și furtuna asta deplin s-o domoli,
Și-oi asculta, pe ape cum line vînturi bat?
Nu o să fiu și-atuncea același exilat?
O, nu brăzdez aceste teribile vîltori,
Spre mari cetăți din lume ca să adun comori,
Nu merg în spre Athena, acum, ca mai de mult,
Setos de-nvățătură magistri mari s-ascult,
Alexandrie mîndră, tu Asia, nu vin,
Spre voi, ca altădată, nu merg să mă închin,
Să văd serbări mărețe pe malul tău, o, Nil!
Mă duce drumul Mării spre ponticul exil...
Mă duce vîntul Mării spre un ținut străin,
De parte-n țărnul vestic, la Pontul Euain,

Prea repede mă duceți să mă înstrăinați,
La Tomisul din neguri, la-ntunecoși Sarmați!
Și-aș vrea ca drumul Mării să fie lung, mai lung,
Pe la Sarmați sălbateci cât mai târziu s-ajung,
O, zei ai Înălțimii și-ai apelor, fiți buni,
Să-mi ocolească nava grozavele furtuni,
Și-aș vrea ca drumul Mării să fie lung; mai lung,

Să merg pe drumul Mării, oricît, dar să ajung...
Plutim de-atîta vreme în vîntul negrei Mări,
Dar țărnul ausonic se tot arată-n zări:
Mînați mai tare, vînturi, spre negrul infinit,
Nu-nîrziți pe-aicea un om nenorocit!
August o cere, oare, sau ce putere vrea,
Să tot zărese atîta, degeaba, țara mea?
Curînd voi fi, ó, Cezar, precum ai decretat,
La Tomisul din neguri, la sumbrul neam sarmat...
Mă duc în noaptea Mării, și cît aș mai spera,
Dar nu-i nici o speranță în îndurarea ta!
O știi prea bine, Cezar, că sînt nevinovat,
Dar ale noastre fapte ajung la zei vreodat'?

Mi-a mai rămas tărie să vă implor din zări,
Voi zei ai Înălțimii și-ai neguroasei Mări,
Fiți milostivi cu mine, acum! Vă îndurați!
Mă duce drumul Mării degeaba, la Sarmați,
Căci n-am greșit! Cu ochii de-al crimei sînge gri,
Eu n-am umblat, o, Cezar! Adese, ochii mei,
Sfioși, ca spre un templu priveau spre casa ta,
Voința ta, a Romei voință întrupa,
Și a crescut, sub semnul frummoasei tale firi,
Tot secolul acesta bogat în fericiri...
Cu inima cuprinsă de un îndemn sfios,
Eu am aprins tămîia în temple bucurosi;
Acesta sînt! Și totuși, o zei, mă osîndiți!
Nefericiții lumii pe negre mări pieriți...
Visez, pierdut pe ape, spre voi, o, zei, gemînd,
Sau valurile grele se liniștesc pe rînd?
Visez, gîndînd la mila Cezarului divin,
Sau s-a lăsat pe ape, aevă, vîntul lin?
Într-adevăr, furtuna a dispărut în zări,
O zei ai Înălțimii și-ai neguroasei Mări,
Că-n drumul meu spre țara pletosului sarmat,
Eu v-am chemat atîta și-atît de disperat!

Publius Ovidius Naso mai străbătuse acest drum, cu foarte mulți ani înainte, cînd se ducea să cunoască Grecia, și să ia lumină de la marii ei înțelepți. Dar pe atunci era tînăr, abia ieșit din adolescență, și era îndrăgostit pînă la patimă și pînă la durere, de poezie și de toate frumusețile nepieritoare ale lumii. Acum era în culmea vîrstei, poate trecuse

de cincizeci de ani, și străbătea drumul spre Grecia și Asia, ca un călător pe veșnicie pierdut. Plîngea, privind cum rămîn în urmă țărmurile Italiei. Unicul reazim în restriște, îi era talentul. Chiar de la Brindisium, s-a cufundat în scrierea Elegiilor, în timp ce nava străbătea largurile, îndepărtîndu-l de tot ce-i era neînchipuit de scump.

„Și-n vîietul furtunii mă-nchipuiam, scriînd,
Prin versurile mele Cycladele uimind,
Și inima și marea s-au frămîntat alît,
Încît mă mir că geniul nu mi l-au omorît,
Îmi dam prea bine seama și mă înspăimînta,
La nebunie dusă pasiunea mea era!
Cum mai puteai, tu, spirit, spre vers să te întorni,
Cînd te izbeau cu ură ploioșii Capricorni,
Cînd steaua Steriope zvîrlea orcane tari,
Și copleșea lumina puterea Ursei Mari,
Sub ploile de noapte, sub vîntul austral,
Cînd nava zguduîtă pierea adînc sub val,
Cum mai puteai, tu, spirit, să te ridici așa?
Scriam fără-nctare și mîna-mi tremura...
Acum, vîiește valul cît muntele crescînd,
Cu acvilonul luptă otgoanele vibrînd,
Spre cer fîgăduiește cîrmaciul disperat,
Că nu va pune mîna pe-o cîrmă, niciodat...”

În ură ta, spre mine te opintești în van!
Eu știu că ești mai tare, sălbatec uragan,
Dar îndrăznesc și-acuma să-ți strig în față: nu!
Mă voi opri din cîntec cînd te-i opri și tu...”

După ce a străbătut istmul Corintului într-un car, s-a urcat pe o altă navă, iar mai tîrziu guvernatorul militar al Traciei, Sextus Pompeius, l-a luat sub grija sa, i-a dat un pîle de soldați, să-l însoțească pînă la țintă. Ovidiu ajunsese pe coastele Traciei, poate în cele mai negre lipsuri, căci același Sextus Pompeius l-a ajutat cu niște bani, poate ca ultim omagiu pentru marele poet ce urca pentru totdeauna la cetățile pontice. Iată-l curînd, intrînd în tărîmurile întunecoase ale Scîției! Nava a plutit spre Apollonia, a urcat mai departe spre Messambria, spre Odesson și Tirizis, dar într-un tîrziu s-au zărit colonnele și marile monumente de la Callatis. Apoi s-a zărit Tomisul, cu sarmații, cu geții, cu dacii pletoși și cu grecii adunați pe țarm.

Oamenii locului erau aspri ca și timpul din preajma iernii, ca și pămîntul din Scîția Minor. Erau ciopliți din topor, iar pe stradele înguste ale cetății scîrțiau care grele, încărcate cu femei și copii. Ce prăpastie, între ce afla aici, și luxul orbitor al Romei...

„Sînt drumurile pline. Se duc și vin din zări,
Foiesc, foiesc pe drumuri, sarmați și geți călări,

Săgețile din tolbe au vîrf îngălbenit,
 Muiate în veninul de viperă, cumplit;
 Se duc și vin, cu arcuți grozave, cu săgeți,
 Imaginea lui Marte sînt ne-mblinziții geți,
 Prin glasul lor sălbatec și prin înfățișări...
 Foiesc, foiesc pe drumuri, se duc și vin din zări,
 Și cred că nici o mîină străină n-a umblat,
 Nu le-a tăiat din plete și nici din bărbi, vreodat'...
 Și-nfig ușor, cu dreapta, fără-a clipi măcar,
 Cuțitul, ce și-l poartă la șold, orice barbar...

Iar oamenii de-aicea, o, cine-a dăruit
 Cu numele de oameni, acest popor cumplit?
 Cu fiarele sînt una, la fire și la trup!
 Au, oamenii aceștia, apucături de lup!
 Ei nu respectă legea, o sfarmă sub picior!
 Justiția cetății se pleacă forței lor!
 Aici dreptatea zace sub pumnul lor gemînd!
 Aici dreptatea piere sub armele sunînd!
 Și dacă bate gerul din istriene lunci,
 Se-mbracă-n piei de fiare și-n cioareci lungi, atunci,
 Al lor obraz întruna le e acoperit,
 E apărat de geruri, de părul lung, zburlit..."

III

Încă din primele zile la Tomis, Ovidius ar fi vrut să iasă la lărgime, să cugete asupra nefericirii lui, însă străjerii de la porțile cetății l-au oprit, cu vorbe aspre. Nimeni nu cunoștea latina, iar el nu cunoștea nici o boabă din graiurile pontice. Era, cum avea să se plîngă mai târziu, un barbar printre barbarii Pontului.

Avea să afle că porțile cetății Tomis se deschideau foarte rar și pentru scurt timp, mai ales iarna, cînd îngheață fluviul Istros. Atunci, pe gheață, dădeau năvală, către așezările civilizației pontice, semințiile septentrionului întunecos :

De n-ați uitat de Naso, de-l pomeniți arar,
 De mai trăiește-n Roma cu numele măcar,
 Să știți că el se află departe la sarmați,
 Sub niște aștri palizi și-atît de depărtați,
 Că în oglinda Mării nicicînd nu se răsfrîng!
 Barbaria mi-i țara și sînt străin și plîng...
 În jurul meu, sălbateci, roiesc sarmații beți,
 Și mă-nconjoară Vezii, și mă-nconjoară geți...
 Se-nîmplă că adese trăim mai liniștiți,
 Dinspre pletoase neamuri de Istros ocrotiți,
 Cît vînturile calde bat line pe la noi,
 Ne ocroteste Istros de groaznicul război.

Dar cum se lasă iarna, cum gerul diafan
Întinde peste fluxiu un pod marmorean,
Cînd lucitoare drumuri se-nînd din mal în mal,
Sub Ursa Mare bate doar vîntul boreal,
Și în foșnirea largă a stufului pletos,
S-arată neamuri negre din nordul neguros!
Zăpezile, pe cîmpuri, rîmîn neîncetat;
Nici soarele nici ploaia nu le topesc treodată;
În loc să se înmoaie la vreme, val cu val,
Se întăresc mai tare sub vîntul boreal
Și vin zăpezi, și-adesse abia se ia un rînd,
Și se arată altul, văzduhu-ntunecînd,
Și ține iarna asta adescori, doi ani,
Și îngroziți se uită barbarii tomitani,
Cînd vine Acvilonul înspăimîntat urlînd,
Smulgînd acoperișuri și turnuri retezînd...

Bărbații de pe-aicea, sub gerurile iuți,
Se-mbracă-n piei păroase și-n cioarecii cusuți,
Doar fața li se vede, cînd trec spre Pont în jos,
Acoperiți de pielea veșmîntului păros,
Și trec, cu promoroacă în bărbi, și trec rîzînd,
Cu țurțurii de gheață în plete răsunînd,
Și să tot vezi bărbații, la chefuri, cîteodată,
Spre bărbi săltînd ulcioare cu vinul înghețat!
Să-i vezi pe pragul casei ulcioarele izbind;
Solidul vin, barbarii îl sfarmă-n dinți, scrișnînd...
Înlăntuiește riuri cumplitul iernii ger,
Și charge largul Istros spre negrul mării cer,
Se varsă, larg ca Nilul, prin numeroase guri,
Și îl îngheață vîntul cu aspre lătrături,
Albastrul fluxiu-ngheață, curînd, din mal în mal,
Sub Ursa Mare bate doar vîntul boreal,
— Treceau mai ieri corăbii pe fluxiu luminos,
Și-acum, barbari și vite în cîrduri trec pe jos, —
Și auzim adese copitele cum bat...
Se zvîrcolește Istros spre Mare ne-ncetat,
Sub gheața albă: cete, barbari înfricoșați,
S-arată-n care trase de surii boi sarmați...

O, nu vă cer să credeți ce spun! E dureros,
Dar sînt, acestor locuri un martor credincios!
Și am văzut oglinda imensei negre mări,
Sub gheață argintie cuprinsă pînă-n zări,
Pe suprafața mării am mers, și-am încercat,
Și apa ei, piciorul nici nu mi l-a udat!
De nimereai pe-aicea, o, Leandru, nu piereai!
De-a ta pieire marea n-o învinovățeari...
Îngheață pînă-n zare tot Pontul Euxin,
Nu se mai zvîrlă-n aer sălbatecul delfin,

Sub Ursa Mare bate doar vîntul boreal,
De ger încremenite stau navele la mal;
Și așa străin, de ghețuri, de frig, asediați...
Lopeți nu taie Marea spre țărmi îndepărtate...
Văzut-am pești în gheața lucioasă cum se zbat.
Cînd geme Acvilonul pe Pontul înghețat,
Și cînd îngheață Istros sub gerul diafan,
Cînd undele l-acopăr sub pod marmorean,
Cînd lucitoare drumuri se-ntind din mal în mal,
Sub Ursa Mare bate doar vîntul boreal,
Și în foșnirea largă a stufului pletos
S-arată ginți barbare din Nordul friguros,
Și vin, și vin ca vîntul, barbari necunoscuți,
În cetele pletoase gonind pe osii iuți,
Și zbirnîie în vînturi cumplitetele săgeți,
Și-i cutropesc barbarii pe liniștii geți...
Văzduhul sîngerează spre Istros, ca un rug.
Vin cetele sarmate și pămîntenii fug,
Din biata lor strînsură s-alege vînt și praf,
Vin cetele sarmate la-ngrozitorul jaf,
Trec cete peste Istros în groaznic uragan,
Și-i jefuit la sînge sărmanul pămîntean...
Iar cînd se-torc spre Istros năvălitori sarmați,
Duc vite și duc care și mii de prinși legați,
Trec prinșii și se uită furis, uciși de dor,
Spre țarina săracă și spre căminul lor...
Și se tot duc spre Istros, gemînd, și unii pier,
Izbiți de vijelia săgeților de fier,
Și vin ca o furtună, ca vijelia vin,
Săgeți încîrligate și unse cu venin...
Și nimicesc barbarii, strigînd sub cerul șters,
Tot ce nu iau cu dinșii și tot ce cade-n mers,
Și se zborșește cerul, cînd, crunt, din loc în loc,
Peste colibe trece mistuitorul foc...
Așa, mereu, de groaza barbarului sarmat,
Cum să-și mai scoată plugul în țarini, la arat,
Sărmanul get?! Și-i timpul adese liniștit,
Dar tremurăm, de spaima războiului cumplit!
Nu știe pămînteanul de-atîtea ori prădat,
De unde-l mai pîndește sălbatecul sarmat,
Și-și părăsește cîmpul, așa, încet-încet,
Și-așa se-nțelenește mereu, pămîntul get...
S-ar chinui degeaba pe-aici niște tîlhari,
Să fure noaptea struguri pietroși de sub lăstari,
Și ar veni degeaba pe-aici un băutor,
Căci n-o să afle vase cu must clocotitor...
Acontius! Vreodată pe-aici de-ar fi să vie,
Ai căuta degeaba un măr, pe el să-i scrii
Iubitei: n-avem arbori, pămîntu-i pustiit.
Și nu-l poftesc aicea pe omul fericit...

*Gîndiți-vă : pămîntul e-atît de lung și lat,
Și eu, în țara asta mă aflu exilat...*

Pe vremea aceea, în nordul fluviului Istros, în Dacia, se ridicase la cîrmă, poate, viforosul rege Cotiso, un mare dușman al Imperiului Roman. Faîma lui de năvălitor ajunsese la Roma ca o spaimă, încît într-o vreme întrebarea care cutremura cetatea eternă, era :

„Ce mai e nou, ce se mai aude dinspre Dacia ?”

August trimisese în Moesia legiunile lui Lentulus care dobîndise o strașnică biruință asupra semințiilor neliniștite din nordul Istrului. Însă dacii și toate celelalte seminții din nord nu s-au liniștit ; au început să atace și Pannonia, proaspătă provincie romană. Acelius Catos, un alt comandant roman, a venit și el împotriva Daciei, și a trecut cu pajurile latine peste Istros, zdrobindu-i pe daci într-o bătălie celebră. Însă, nu mult timp după aceea, Imperiul Roman avea să treacă printr-o mare zguduire, și anume răscoala Dalmației și a semințiilor pannonice. Acvilele latine cu greu puteau face față împrejurărilor. Folosind acest prilej, semințiile de la Septentrion năvălesc din nou peste Istros, băgînd în groază cetățile Pontului Euxin. Dacii, sarmații de pe riul Thyretus, iasygii și geții, unindu-și puterile sub drapelul dac, cu gură de lup și cu trup de balaur, au dat Romei o lovitură ce nu s-a uitat așa de repede. Poate că acestor năvăliri ale dacilor, sarmaților, geților și iasygilor, le-a fost martor marele exilat Ovidius, și datorită descrierilor lui au ajuns pînă la noi, în toată plasticitatea și dramatismul. Va fi tremurat de spaimă, cînd vor fi pătruns în cetatea Tomis sarmații îmbrăcați în vestitele și strălucitoarele lor amprafractarii, alcătuite din mari plăci de fier : firavul și nobilul cavaler roman va fi văzut pentru prima dată cum dă năvală o mare și înspăimîntătoare cavalerie barbară.

Cam cu cinci veacuri înainte, Herodot, cel dintîi biograf al omenirii, pomenise în cîteva fraze din celebrele lui istorii, despre locurile, oamenii și obiceiurile pontice. Însă Ovidius avea să vadă cu ochii lui spectacole de o impunătoare măreție, demne de simpla și dramatica viață a geților. Așezați la răsrucea tuturor furtunilor, poate singura seminție statornică din acele locuri, geții din Scitia Minor erau ținta tuturor năvălirilor, de pe uscat și de pe ariile mării. După cum mărturisește Ovidius, acești nefericiți geți, cu o mîină țineau plugul, cu cealaltă țineau spada, gata oricînd de luptă. Erau neîntrecuți arcași. Ca ploaia curgeau săgețile lor otrăvite în venin de viperă. Erau aprigi la petreceri, mari iubitori de vin și de femei, și poate de aceea coborau *polisteii*, vestiții anahoreți ai lui Zamolxis și Gebeleizis, tocmai de pe înălțimile de la Cogaion, să-i pedepsească și să le amintească legile fericirii eterne, care nu se dobîndește prin desfrîu, ci prin cumpătare aspră. Le aminteau sfinții și palizii anahoreți,

că trebuie să se uite la vin cu scîrbă, să nu ia carne în gură, ei numai poame, atît de plăcute lui Zamolxis, zeul cumpătării și al veșnicei vegetații... Ascultau geții, cu capetele plecate, așa cum e frumos să se stea în fața înțelepților ; dar îndată după plecarea lor, viața intra în curgerea firească, petreceau mai cu aprindere, pînă ce se trezeau iar, într-un tîrziu, cu preasfinții și palizii anahoreți de pe muntele Cîogaion... Judecînd mai adînc, putem vedea în felul de viață al geților, și o mare disperare, căci la ei totul era vremelnic, tot ce era azi liniște și așezare, miine se spulbera în flăcări, sau sub copitele cavaleriilor năvălitoare. Ovidius a văzut, de bună seamă, de atîtea ori, ciudata și înălțătoarea săgetare a furtunilor, unul din cele mai grandioase spectacole ale antichității și ale tuturor timpurilor, depășind strălucirea homerică și tot ce a avut omenirea frumos în preamărirea zeilor. Cum se arătau furtunile din depărtările mării, sau dinspre munți și cîmpii, cei mai vestiți și mai îndrăzneți arcași geți, se adunau într-o alcătuire compactă, și la un semn porneau strigătele împotriva furtunii, iar din arcuri țîșneau mii și mii de săgeți, pierzîndu-se în înălțimea văzduhului, amestecîndu-se cu trăznetele, cu fulgerul și cu bubuiturile colosale ale tunetelor. Așa îl ajutau geții pe marele lor Gebeleizis, zeul seninătății și al luminii, să biruiască întunecimile, în timp ce la picioarele lor se zbătea marea în furtună și fremătau holdele cîmpiilor răzvrătite. Dar cînd trimiteau solie către Zamolxis ? De obicei, se alegea cel mai frumos fecior din așezare, și era aruncat în sus, așa fel încît să cadă drept în sulite. Vai de cel ce nu pierea ! Era izgonit din obștie, ca un ticălos, căruia marele zeu n-a vrut să-i dea intrare și loc în împărăția vieții fără sfîrșit. Disprețul de moarte al geților noștri, era uîmitor, și-i făcea de neînvins. Au simțit acest dispreț și marele rege persian Darius, și Alexandru cel Mare, și Lysimachos. Getul Dapyx a scris în istoria vitejiei o pagină nemuritoare, cînd s-a bătut cu legiunile romanului Crassus. Poporul lui Dapyx, cu femeile, cu copiii, cu carele și cu vitele, s-au închis în peștera de la Cassianum, și au pierit înăbușiți, după ce romanii năvălitori i-au zidit acolo de vii. Osemintele lor, amestecate cu osemintele vitelor, cu spițele și cu butucii roților, au fost descoperite tîrziu, ca o uimire. În ce sta disprețul de moarte al geților, o arăta credința lor, că, murind, trec *dincolo*, și trăiesc în fericire eternă, în același trup și înfățișare. Pentru ei, pămîntul era socotit gazdă vremelnică spre tărîmurile bucuriei fără sfîrșit.

IV

E adevărat că Publius Ovidius a avut prea puține cuvinte de laudă pentru zbuciumații și simplii locuitori ai Scîției Minor ! Nici nu îndrăznim să-i muștrăm nefericita și nemuritoare umbra, amestecată cu pulberea

generațiilor noastre ! El a trăit între geți, zece ani plini de amărăciune, și cîntările lui elegiace alcătuite aici, aveau rostul de a înmuia inima împietrită a imperatorului.

Iată cum se tînguia către soția sa :

*Epistola aceasta te va mira, socot...
A scris-o altă mîină, fiindcă eu nu pot :
Sînt istorit de boală pe-acest pămînt străin,
Și-s osîndit pieirii, la Pontul Euxin...
Aici, pe-aceste țărături de boală mă usuc.
Printre sarmați sălbateci și geți, cumplit o duc,
Și bate vîntul aspru în țarini de pelin,
Și apa e amară la Pontul Euxin,
Și nu-mi prierște locul acesta părăsit,
Căci sînt bolnav și-n casă e frig necontenit,
Și nu-mi prierște pîinea și nici un medic nu-i,
Să-mi stingă suferința la anii mei destui,
Cu-nalta lui știință ! Și nici prieteni nu-s,
Să uit în lungi taijasuri amarul meu apus,
Nici să nu simt cum trece la sfatul cald și lin,
Întunecoasa vreme la Pontul Euxin...
Răpus de suferință, departe exilat,
Mereu mă duce gîndul atît de întristat,
Spre cei rămași acasă, și în atîtea dăți,
Mi te aduce gîndul și-n preajmă mi te-arăți,
Și mă-nsoțești oriunde pe-acest meleag străin.
Trec nopți, trec zile negre, la Pontul Euxin...
O, numele tău dulce în van îl ocolesc !
Pe buze mi-i într-una și-ntr-una îl rostesc,
Iar cînd îmi pierd puterea sub boala asta grea,
Străinii duc pocalul cu vin spre gura mea...
M-aș ridica, iar tîndăr și-atît de fericit
De m-ar vesti străinii, cîndva, că mi-ai sosit !
Ești singura nădejde pe-acest meleag străin !...
Trec nopți, trec zile negre, la Pontul Euxin...
O, știu, soție scumpă, că poate tu petreci,
Și-i fi uitat de omul ce nu te uită-n veci,
La capătul vieții s-ajung curînd mi-i scris.
Și-ades îmi dă tîrcoale potopitorul vis,
Mă copleșește setea fierbînte, ceas cu ceas,
De-a putrezi în glia Italiei, acas'...
O, zei ! Nu v-a fost milă de-al vostru sclav umil,
Să piară înainte de a porni-n exil,
Să fi pierit acasă, sub cerul nostru lîn,
Și nu aici departe, la Pontul Euxin,
Căci voi pieri pe-aicea ! Și parcă simt umblînd
Prin preajmă, umbra morții, și m-o lua curînd,
Și n-am nici un prieten să-mi stea la căpătîi,
Italie, cu umbre de rămuroși lămîi...*

*Hai vino! Prelungește-mi acest adânc amurg!
Sint lacrimile tale pe fața mea cum curg.
Hai, vino! Și-mi ascultă și ultimul suspin,
Căci sint atât de singur la Pontul Euxin,
Hai, vino! În amurgul adânc să mă mîngîi,
Ca-n țara mea cu ceruri de aur și lămîi,
Hai, să-ți aud suspinul de cete potopit,
Cînd voi cădea în somnul cel fără de sfîrșit...*

*Aici, lipsit de fală, pe-acest meleag străin,
M-or îngropa barbarii la Pontul Euxin,
Și-oi auzi la groapă barbarii cum se strîng,
Cum geme apa mării, cum vînturile plîng...
Și oare ce vei spune aflînd că nu mai sînt;
Îmi vei păstra credința dincolo de mormînt?
Parcă te căd pe-o culme privind amurgul lin,
Cu brațele întinse spre Pontul Euxin,
Spre groapă unde astăzi străini barbari se strîng,
Și geme apa mării și vînturile plîng...*

*Iubita mea! Hai, lasă! Doar liniște îți cer!
Știi bine că acuma a doua oară pier,
Căci am pierit, cînd brațul Caesarului divin,
M-a exilat aicea la Pontul Euxin...
Și moarte-ngrozitoare fu moartea cea dintîi,
Italie, cu ceruri de aur și lămîi...
Te bucură, iubito, și nu mă căina...
Eliberare dulce înseamnă moartea mea,
De chinurile lumii pe veșnicie fug...
Vreau, spiritul să-mi ardă cu trupul meu, pe rug,
Nimic să nu rămînă pe-acest tărîm străin,
Să-mi pulbere cenușa pe Pontul Euxin,
Căci dacă-i drept ce spus-a Pythagoras, cîndva,
Că spiritul rămîne nemuritor, așa,
Eternități de-a rîndul, la Pontul Euxin,
Va rătăci o umbră străină, de latin,
Va rătăci o umbră printre spini mari, uscați,
Doar printre mani sălbateci și umbre de sarmați...*

*Te rog, să ceri la vreme cenușa ce-a rămas!
Măcar așa, în urnă, să mă întorc acas'...
Această datorie s-o îplinești îți cer!
De-ar fi stăpîn chiar Creon cu brațul lui de fier,
Tot te-ar lăsa, în urnă cenușa mea să-mi pui...
O, nu uita, chiar Creon, în strășnicia lui,
Lăsat-a Antigonei, la urmă, dreptul sfînt,
Sărmanului ei frate să-i caute mormînt...
Parfumuri tari în urnă, din plîn, întîi să pui,
Și în pămîntul Romei s-o-ngropi! Apoi, să spui,
Pietrarilor, să sape pe pietre de mormînt,*

*Pentru drumeți din vremuri acest modest cuvînt :
 „SUB PIATRA ASTA DOARME OVIDIUS ZIS NASO
 CE-A PREAMARIT IUBIREA ! TALENTUL L-A UCIS...
 DAC-AI IUȚIT VREODATA, UN PIC CARAREA LAS-O,
 ȘI SPUNE : FIE-I SOMNUL MAI MOALE CA UN VIS...”*
 Mă mulțumesc cu-atîta ! Căci doar lăsat-am cărți
 Ce-n viitor vor bate pămîntu-n patru părți,
 Și-or înfrunța al vremii adînc necunoscut,
 Să afle generații cum ele m-au pierdut...
 Și să nu uiți, iubito, la datini vechi să ții,
 Și-n zilele din datini la cimitir să vii,
 Cu flori, adînc stropite cu lacrimi. Scrumul meu
 Simți-va pietatea prinosului, mereu...

*Și multe ți-aș mai scrie și ți-aș mai înșira,
 Dar mi-i uscată gura și nu mai pot dicta,
 Și-ți spune sănătate, cel părăsit, străin,
 Răpus de suferințe la Pontul Euxin...*

Greu îi va fi fost nefericitului Publius Ovidius, în iernile întunecoase de dincolo de munții Haemus, dar tot ce a adăugat și tot ce va fi exagerat, era izvorit dintr-o neajmărită tristețe și nostalgie, din nebiruitul dor de a se întoarce cît mai curînd în Italia lui cu lămîi și cu ceruri luminoase. Aștepta, zi cu zi, iertarea imperială sau poate moartea, prin otravă, prin tăierea vinelor, sau prin sugrumare, după obiceiurile sălbatice din acele timpuri.

Nu s-a resemnat, în nefericirea lui, cu toată trecerea timpului, după cum mărturisește în a patra carte a Tristelor, elegia a VI-a :

*„Și taurul, cu timpul, se pleacă demolit,
 Grumazul să și-l vîre în jugul îndoit,
 Se domolește calul cel nărăvit de tot,
 Strunit în frîul aspru și cu zăbala-n bot,
 Devine blind, cu timpul, și leul din Atlas,
 Din marea lui cruzime te-ntrebi ce-a mai rămas,
 Dresorului, își pleacă grumazul, an cu an,
 Chiar pîn'și elefantul sălbatec, indian,
 Și tot cu timpul, mîzga ascunsă-n rădăcini,
 Ridică bogăție de struguri pe ciorchini,
 Tot timpul, îndulcește și fructul. De sub glee,
 Din bobî, aruncă valuri de spice aurii,
 Încet, el roade fierul ce brazde zvîrle-n jur,
 Silexu-l netezește și diamantul dur...
 Uităm de morți. Se trece, mînie și blestem,
 El potolește inimi ce sub durere gem,
 Supune tot, Vechimea, venind încet, ușor,
 Doar inima mea geme și mai îngrozitor...*

*Foiesc în juru-mi scîiții, foiesc întunecați,
Foiesc în juru-mi geții, în cioareci îmbrăcați.
Mă-mbolnăvesc mai tare, atîtea petrecînd...
Dar am doar o speranță că voi muri curînd,
Și am doar o speranță, că poate n-o s-ajung,
Exilul meu și chinul să-mi fie și mai lung...”*

În decursul timpului, Publius Ovidius Naso s-a rugat și prietenilor lui, prin elegii sfișietoare. Pe alții i-a dojenit, cum se vede din a treia carte a Tristelor, elegia a XI-a :

*Știam că n-ai în tine nimic, nimic uman,
N-ai inimă sub coaste, ci doar un bolovan!
Mai poate-avea restrîștea un și mai negru val?
Mă latră Borealul sub Ursa lui Menal,
Și dușmănos e fărmlul, aici la Euxin!
Sălbatecă e țara, și-s singur, și-s străin...
Nu mă-nțeleg cu nimeni, prin grai, aici pierdut!
Mereu, mereu e locul de spaime străbătut,
Mă încolțesc vrăjmașii din nordul rece scurși,
Și tremur, precum cerbul cel urmărit de urși,
Mă simt, între atîția războinici duri și cruzi,
Ca mielul prins de haita sălbatecă pe munți...
Eu, mi-am pierdut iubita și patria! Iar cei
Iubiți odinioară, lipsesc din ochii mei,
Dar din atîtea rele grozave, cîte sunt,
Mînia-mpărătească e răul cel mai crunt...*

*O, poate fi oricine la vorbă iscusit,
Să poată să zdrobească un om de mult zdrobit!
Să lupte, caracterul cel nobil și înalt,
Să ieie metereze și ziduri, cu asalt,
Căci numai ticăloșii cei mari în stare sînt,
Să sape ce e gata să cadă la pămînt...
Și-am fost gonit din Roma, de-acasă, de prisos...
Surghiunul mă mînîncă la Pontul dușmănos!
Prea mică e pedeapsa aceasta? ! n călău,
Văzîndu-mă, ar plînge de milă-n locul tău...*

*Ajută-mă mai bine, de poți! Și lasă, deci,
Nevindecata rană să se închidă-n veci,
Gîndește-te mai bine și la al tău destin:
Pe drumul lui nesigur atîți se duc și vin...
Dar întrucît de grijă tu cel mai tare-mi porți,
Și vrei să vezi că-n vîntul îngrozitoarei sorți,
Voința lui Augustus s-a-nfăptuit deplin,
S-ajungi și tu odată la Pontul Euxin...*

După cum mărturisește în alte elegii, Publius Ovidius Naso a început să uite limba ausonică, și încet-încet a învățat graiurile geților și sarmaților. A scris poeme în limba getă, și le-a citit poate vecinilor, poate în

adunările cetății. De bună seamă, geții îl vor fi răsplătit din plin, după legile simple, aducându-i poame și vin, lucruri atât de rare la ei, pești cu solzi ruginiți din apele Euxinului sau din Istros, sau poate îi vor fi adus veșmint calduros de lână, țesut rudimentar de către simplele și bunele păstorite gete. De bună seamă, nefericitul exilat n-a aflat în cetățile pontice medici, de înălțimea științifică a medicilor din Cetatea Eternă. Pe aici, prin Sciția Minor, ca și prin Dacia, știința vindecării se afla în depărtata fază a empiricului, pe seama buruienilor de leac sau, cum s-ar spune astăzi, pe seama babelor descântătoare. Era cunoscută puterea narcotică pentru bolnavi, a seminții de cînepă, după cum arată scurte însemnări contemporane.

Geții noștri aveau strălucitoare eresuri privind întunecările de soare, credeau că astrul dătător de lumină și de viață, era mîncat din vreme în vreme de niște balauri. Prin pămîntul lor, trecea fluviul cel mare Istros, drum din risipite milenii, al negoțului și civilizației. Unii autori ai antichității spun că expediția argonauților n-ar fi mers numai la legendara Colchida, ci ar fi apucat și în sus, pe Istros, către inima Daciei, poate la Abruttus, și că s-ar fi înapoiat prin Adriatica. Noi spunem că versiunea aceasta ar fi plauzibilă, cunoscînd cum căutarea averilor a descoperit din întineric oceane și mări, a mînat fenicienii din geneza istoriei, pînă la Cartagina și Spania, iar alții au pus temelul atîtor colonii pe țărmurile Pontului Euxin și pînă în adîncul lumii abia cunoscute. Navele elinilor urcau pe Istros pînă la cetățile dace, ducînd vase scumpe, vinuri celebre din Elada, stofe și arme, și luînd în schimb aur, dar mai cu seamă sclavi. Alte drumuri de comerț coborau din Dacia pe râurile Phytetus și Hyerasus, iar altele coborau tocmai de la semințiile din pădurile marcomane. Tomis, împreună cu cetățile vecine, erau puternice artere prin care pulsa viața și civilizațiile acelor vremuri.

Ne vine a crede că în orice parte a imperiului roman ar fi fost surghiunit, Publius Ovidius ar fi fost la fel de trist, ar fi gemut cu aceeași nealınată durere, după cetatea lui cu colonne de marmură albă și peristiluri armonioase. După cum s-a arătat mai sus, elegiile lui urmăreau înmuierea inimii imperatorului. A tot nădăjduit, an cu an. La o vreme, își va fi dat seama că totul era pierdut. Se succedau anotimpurile pontice, și nu se mai arăta mult așteptatul edict de iertare. Ovidius îmbătrînea. Se apropia de al șaiszecelea an. Într-o zi, a primit știrea că imperatorul Augustus murise, iar el și-o fi pus nădejdea iertării în Tiberius. Apoi, de bună seamă, și-a luat nădejdea că se va mai întoarce vreodată acasă. Bătrîn și bolnav, locuind într-o casă friguroasă, se gîndea la moarte, la inscripția de pe piatra mormintului.

Rar a creat geniul uman o poezie atât de tristă, atât de zguduitoare și atât de frumoasă, ca a treia elegie din a treia carte a Tristelor...

Poezia aceasta, fragmentar citată mai sus, va storce lacrimi pînă și din inimile de mult iertate de toate furtunile. Lui Ovidius, îi venea vremea să-și ia rămas bun pentru totdeauna, de la Roma, de la soția lui și de la anotimpurile pontice, avînd de trecut printr-un amurg, către anotimpul cel fără de sfîrșit. Avea să se amestece cu pulberea furtunilor de pe la noi, spiritul lui avea să rătăcească de-a pururea printre daci, geți și iasigi, printre sarmați, și printre atîtea seminții ce s-au vînturat pe ariile istoriei. El s-a stins cu ultimul gînd îndreptat către pămîntul Romei. Slăbit de boală, își dicta ultimele gînduri. Mîna lui ostenită nu putea nici urea spre gură ulciorul cu vin înviorător.

Tinguirile lui au amuțit de mult, sub pulberea celor două mii de ani, care au trecut ca niște clipiri din gene și s-au risipit în largul timpului ca niște străluciri de fulger.

Îmi cer tîrziu iertare pentru aceste cuvinte atît de precare, și-mi cer umilită iertare de la umbra marelui și nefericitului Ovidius, că poate i-am sărăcit frumusețile elegiilor, traducîndu-le în limba romînească, în limba strănepoților simplilor geți de la Pontul Euxin. N-am stăruit asupra cauzelor exilului, acest lucru urmînd să-l lămurească specialiștii și oamenii cu înaltă rutină. Însă, fie că a profanat misterele zeiței Issis de la Nil, după cum spun unii, fie că și-a atras dușmănia Iuliei, cum spun alții, fie că l-a pierdut chiar opera lui închinată iubirii, Ovidius a plătit înspăimîntător de scump greșeala lui, însă a rămas poet pînă la capăt...

Mi-aș îngădui să-i poftesc pe amicii poeți ce chinuiesc muzele căutîndu-le prin abstract, să deschidă și să aprofundeze cărțile acestui om extraordinar, dacă vor să învețe ceva despre tărîmurile unde se află nepieritoarele izvoare ale poeziei! Vor vedea cum a știut Ovidius, poreclit Naso, să extragă aur de cele mai subtile carate, din amănuntele vieții, cele mai neînsemnate în aparență: vor vedea cum a știut îmbina în versuri fără moarte, sudoarea getului, vitejia sarmatului, pelinul tăpșanurilor pontice și furtuna mării. Operele lui, scrise la Tomis, sînt pledoarii pentru cultul neprecupețit al frumuseții eterne, pentru liniște în lume, singurul temei al tuturor lucrurilor și monumentelor. Ar fi bine să se plece cît mai des asupra Tristelor și Epistolelor pontice, toți cei intrați în cîmpiile artei clandestin, și să afle că poetul e numai sensibilitate, numai inimă, numai credință pînă la fanatism în frumosul veșnic, în elementele cele mai simple ale vieții. Ar fi bine, să se plece mai des asupra operelor lui, lacrimogenii, și să vadă cum inima cea mai sfîșiată de durere a rămas mare și demnă, ridicîndu-și lacrimile pînă la frumusețea constelațiilor... Astfel, vom învăța toți, de la Publius Ovidius, ce înseamnă a rămîne poet pînă la capăt! Poezia lui stîrnește cele mai fierbinți lacrimi ale sincerității, e clară și proaspătă, ca o dimineață getică. Ovidius este un mare poet modern, cu toate cele douăzeci de secole așternute pe stra-

turile pământului, odată cu potopurile de lumină, cu viforele, cu furtunile mării, cu pașii faunelor dispărute și ai semințiilor ce nu mai sînt. A murit în amurgul antichității, s-a amestecat cu țărîna getică. A cîntat pământul nostru, și pentru asta ne întoarcem spre amintirea lui, și-i dăm laudă și înălțare, și-l numărăm între înaintașii noștri iluștri.

Ovidius Naso, strănepoții barbarilor te salută!

Unde ți-i umbra, Ovidius? Sîntem încredințați că nu ți-i frig între umbrele geților, căci doar ei erau așa de simpli și primitivi, și așa de buni, iar noi te învelim cu mătasea caldă și moale a inimilor noastre! Vara, cînd se ridică furtunile pe Pontul Euxin, la țarm se înalță colburile geților. Se văd în fulgere săgeți și arcuri luminoase. Se aud pe mare strigăte de biruință. Zeul luminii, Gebeleizis, se arată iar, strălucind, și pulberile geților se culcă la loc pe țarmuri, în așteptarea altor furtuni. Ovidius Naso, noi te zărim printre săgetători. Te auzim strigînd în limba getă, împotriva întunecării cerului și Euxinului! Laerimile tale s-au scurs în pământul getic și sînt și astăzi acolo, în infinite generații de ierburi. Din brațele tale obosite vor fi crescut doi arbori, iar din inima ta va fi crescut un plop înalt, în inima singurătăților pontice, să te uiți mereu cum picură pe arii clătînoase luceafărul de ziuă... Dar, Ovidius Naso, pentru tine se face ziuă în orice generație, căci prea copleșitoare ți-i lumina!

Poezia adevărată nu are moarte; ea e sufletul omenirii, merindea ei de toate zilele, pe urcușul timpului nemăsurat. Între efemeri deși funigei, ea e mereu proaspătă, ca o dimineață getică, și ca o trezire din pulberi a arcașilor lui Gebeleizis.